

Omgaan met conflicten (5) ó ook het baptisme wortelt in conflicten

De geschiedenis van de christelijke gemeente is vol conflicten. Dat is niet leuk om te lezen. Maar we moeten het wel onder ogen durven zien. We moeten het aandurven om in de spiegel van de geschiedenis met ons eigen gezicht geconfronteerd te worden. Alleen dan kun je als geloofsgemeenschap nuchter met jezelf omgaan. Alleen dan kun je op een geestelijke manier omgaan met broeders en zusters uit andere geloofsgemeenschappen. In twee achter-eenvolgende artikelen schreven we over het conflict gemeente - Israël en het conflict Rome - Reformatie. In dit artikel willen we enkele blikken slaan in de geschiedenis van het Baptisme. Ook het baptisme heeft zijn wortels in conflicten!

Het baptisme, internationaal gezien

De eerste baptisten gemeenten verschenen in het begin van de 17e eeuw. Ze ontstonden uit een conflict in de boezem van de Engelse kerkreformatie. Voor veel Engelsen ging de reformatie in hun land niet ver genoeg. De Engelse vorsten wilden om politieke redenen een kerk die het midden hield tussen katholicisme en protestantisme. Deze anglicaanse kerk had nog veel gebruiken die aan de rooms-katholieke kerk herinnerden: priesterkleding, verplichte formuliergebeden, een bisschoppelijk kerkbestuur, allerlei rituelen bij de kinderdoop, enz. Binnen de anglicaanse kerk ontstond een beweging die ijverde voor een radicalere reformatie. Deze beweging - bekend onder de naam 'puritanisme' - was vanaf het begin innerlijk verdeeld. Een groep puriteinen wilde de anglicaanse kerk trouw blijven en deze kerk door actie van binnenuit verder reformeren. Anderen meenden dat dit een uitzichtloze weg was. Ze beschouwden de anglicaanse kerk, door haar niet radicale breuk met Rome, als een gestalte van de valse kerk waaraan niets te verbeteren viel. Ze scheidden zich af en stichtten vrije plaatselijke gemeenten. Deze vrije gemeenten werden door de Engelse overheid en de anglicaanse staatskerk vervolgd. Velen moesten hun toevlucht in het buitenland zoeken. Hele gemeenten gingen sloop en zochten vooral in het tolerante Holland godsdienstvrijheid.

Het eerste baptisme is voortgekomen uit deze van de anglicaanse kerk afgescheiden vluchtelingengemeenten. Door contacten met Nederlandse doopsgezinden werden sommigen bepaald bij de praktijk van de doop op belijdenis van het geloof. Na terugkeer in Engeland stichtten zij in 1612, in de buurt van Londen, een gemeente die met terugwerkende kracht 'de eerste baptisten gemeente' kan worden genoemd. Wat hier in het verband van deze artikelen over het conflict van belang is: het baptisme heeft zijn wortels in een conflict binnen de Engelse kerkreformatie. In dit conflict is het baptisme een keuze geweest voor oplossing van het conflict middels een afscheiding. Het baptisme is geboren in een conflict. De geschiedenis van het baptisme laat zien dat het later ook leefde van het conflict. Letterlijk leefde: in tijden van politieke en kerkelijke spanningen groeide het baptisme. We noemen enkele voorbeelden:

1. De eerste grote groei van het baptisme vond in Engeland plaats in de jaren 1630-1650, toen baptisten dienst namen in het volksleger van Cromwell dat streed tegen koning Karel I die alle macht aan zich had getrokken en het volk politiek en kerkelijk onderdrukte. Door het optreden van dit volksleger - de soldaten trokken psalmenzingend ten strijde tegen de koninklijke troepen! - werd het baptisme overal in Engeland verspreid en met enthousiasme ontvangen. Het baptisme heeft altijd op de bres gestaan in de strijd voor godsdienstvrijheid. Het was zelf geboren in een conflict met een overheid die geen godsdienstvrijheid wilde geven aan christenen die geen lid waren van de anglicaanse staatskerk. De strijd voor vrijheid van geloof en geweten heeft in de loop der eeuwen, in vele conflictsituaties tussen staat en kerk, talloze christenen voor het baptisme doen kiezen. Het baptisme heeft steeds gedijd bij vrijheidsstrijd! Zó leven wij van conflicten.

2. Toen in de 18e eeuw Amerika zijn onafhankelijkheidsstrijd tegen het Engelse moederland begon, stelden baptisten zich achter het politieke onafhankelijkheidsstreven. Deze keuze in dit politieke conflict heeft het Amerikaanse baptisme mede sterk doen groeien.

Het Nederlandse baptisme

Ook het Nederlandse baptisme is geboren uit een conflict. De hervormde predikant dr. J.E. Feisser had in de veertiger jaren van de vorige eeuw grote problemen in zijn gemeente te Gasselternijveen. Hij weigerde het avondmaal te vieren met leden in wier leven niet duidelijk zichtbaar was dat zij bekeerde mensen waren. Hij verzette zich tegen de aanstelling van kerkenraadsleden die niet wedergeboren waren. Daarbij kwam in de loop van het conflict Feissers verwerping van de kinderdoop. Het conflict kwam tot een uitbarsting: per 1-1-1844 werd Feisser afgezet als hervormd predikant. Hamburgse baptisten zochten contact met Feisser. Dit leidde in mei 1845 tot de

doop van Feisser en een groep volgelingen, en tot de stichting van de eerste Nederlandse baptistengemeente. Het Nederlandse baptisme is geboren uit een conflictsituatie binnen de hervormde kerk. Dit conflict was niet beperkt tot het Drentse Gasselternijveen. Enkele jaren daarvoor (1834) was het binnen de hervormde kerk gekomen tot de zgn. Afscheiding. Onder leiding van Hendrik de Cock en andere predikanten verlieten vele gemeenten het hervormde kerkverband, wegens hervormde ontrouw aan de schrift en de gereformeerde belijdenisgeschriften. Het conflict te Gasselternijveen kende dezelfde fundamentele spanningen als in de Afscheiding tot uitbarsting kwamen. Alleen koos Feisser in dit conflict voor een andere oplossing dan de meeste leiders van de Afscheiding. Feisser koos voor een oplossing waarin alle nadruk lag op de gemeente van wedergeboren gelovigen. Later kwam hij met dit streven in baptistisch vaarwater terecht.

Het Nederlandse baptisme is ontstaan als een alternatief voor de gevestigde kerk, in een conflict binnen die kerk. Zó zijn we geboren. Zó leven we nog steeds, gedeeltelijk. Het is niet toevallig dat in de huidige conflicten binnen de grote protestantse kerken veel verontruste hervormden en gereformeerden hun toevlucht hebben gezocht in baptisten gemeenten. Hier verloochenen we onze afkomst niet. Baptisten gemeenten zijn een oplossing voor conflicten binnen de grote kerken.

Kent ook de geschiedenis van het baptisme haar ironie?

In eerdere artikelen wezen we er op, dat de geschiedenis van een geestelijk conflict op ironische wijze de onbestaanbaarheid van het conflict toont. De geschiedenis van het conflict tussen Israël en de christelijke gemeente dat beide elkaar ondanks alles toch nodig hebben. Ook de geschiedenis van het conflict Rome - reformatie maakt duidelijk dat beide elkaar ten diepste niet kunnen missen. Kun je zoiets ook in de geschiedenis van het baptisme aanwijzen? Ik meen van wel. Baptistengemeenten blijken tenslotte toch niet te kunnen bestaan zonder de kerken waartegen zij zich als gemeenten vaak afzetten. Allereerst is veel van de numerieke aanwas van onze gemeenten afkomstig uit de kerken. Dit heeft iets van ironie.

In de tweede plaats blijken de problemen van de traditionele kerken onze gemeenten niet voorbij te gaan. Wat zich momenteel onder ons afspeelt is niet uniek. Hervormden, gereformeerden en christelijk gereformeerden weten er alles van. In de conflicten binnen de kerken is het baptisme kennelijk geen echte oplossing voor die conflicten. We zijn niet zo anders. Dat maakt ootmoedig. Wij - baptisten en kerkmensen - kunnen toch niet zonder elkaar in de problemen van deze tijd! Baptisten hebben altijd een grote openheid gehad naar interkerkelijke, beter: parakerkelijke organisaties. Youth for Christ, geloofszendingen, Maranatha-beweging, Navigators, evangelische studentenbewegingen, enz. hebben baptisten steeds aangetrokken. In zulke organisaties vinden leden uit allerlei kerken en geloofsgemeenschappen elkaar. Ze vinden elkaar bij de gratie van relativering van het absolute van eigen geloofsgemeenschap en van openheid naar elkaars kerkelijke traditie. Ik durf de openheid van veel baptisten naar zulke organisaties uit te leggen als een teken dat baptisten weten dat zij gelovigen uit de kerken toch nodig hebben.

Olof de Vries